

Handlingsplan vedr. specialistgrupper

Grønsager på friland

Foto: Morten Telling

Kontakt:

Tove Mariegaard Pedersen, Innovationscenter for økologisk landbrug
tove@icoel.dk +45 40256333

Malene Hangstrup Kræfting, Innovationscenter for økologisk landbrug
malk@icoel.dk +45 30625852

Baggrund

Handlingsplanen vedr. specialistgrupper er udarbejdet i Projektet "Økologiske grønsagsfrø skal fremtidssikres", som er finansieret af Promilleafgiftsfonden for frugtavlen og gartnerbruget. Projektet har til formål at fremtidssikre udbuddet af økologiske grøntsagsfrø til brug i Danmark i rette kvaliteter, sorter og mængder. I projektet er der blevet udarbejdet handlingsplaner for udvalgte initiativer og handlinger, som samlet bidrager til at imødekomme målet om 100% økologiske frø i 2037. Heriblandt denne handlingsplan vedr. specialistgrupper indenfor grønsager på friland.

Mål

Målet for handlingsplanen vedr. specialistgrupper er at understøtte Landbrugs- og Fiskeristyrelsen i, at der afholdes årlige specialistgruppemøder indenfor grønsager på friland, som indsats til at flytte planteformeringsmateriale indenfor grønsagsarter til kategori 1 i OrganicXSeeds, og at bidrage med faglig viden.

Formål med specialistgruppemøder

Formålet med specialistgruppemøder er, at Landbrugs- og Fiskeristyrelsen understøttes i arbejdet med at vurdere, hvorvidt det udbudte planteformeringsmateriale i tilstrækkelig grad understøtter behovet for økologiske frø. Specialistgrupperne skal være med til at sikre, at der sker en udvikling og en udvidelse af markedet for økologisk planteformeringsmateriale. Dette er både et spørgsmål om forordningsmæssige krav og et spørgsmål om økologiens troværdighed. Specialistgrupperne kan desuden være med til at fremme kommunikationen imellem relevante interessenter indenfor frøområdet.

Lovgivning

Ifølge EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS FORORDNING (EU) 2018/848 af 30. maj 2018 vil muligheden for dispensation til at anvende ikke-økologisk planteformeringsmateriale udløbe ved udgangen af 2036, dog med mulighed for forlængelse. Hver medlemsstat skal udarbejde rapporter over brugen af ikke-økologisk planteformeringsmateriale, og Kommissionen vil vurdere tilgængeligheden fra 2029.

Hvert land skal offentliggøre lister med planteformeringsmateriale, hvor der ikke kan søges dispensation (Kategori 1), udover til forskning, forsøg, sortsbevarelse eller produktudvikling. Det er ikke et lovkrav, at hvert land skal have specialistgrupper, men det er en anbefaling fra bl.a. EU-projektet LIVE-SEED

Historik i DK – tidligere ekspertgrupper

Tidligere var der ekspertgrupper indenfor hovedgrupperne af afgrøder, som vurderede sortsudbud i den økologiske frødatabase. Ekspertgrupperne var sammensat af afgrødespecialister. Indenfor grønsager bestod ekspertgruppen i flere år af Richard de Visser, Claus Bech, og nu afdøde Gitte Kjeldsen Bjørn og gruppen blev administreret af Landbrugs- og Fiskeristyrelsen. Indenfor landbrugsafgrøderne blev sortsudbud vurderet af afgrødespecialister fra SEGES og fra Tystofte Fonden. Hvis eksperterne vurderede en sort 'ikke egnet' til dyrkning under danske forhold (inkl. høringsrunde), kunne man søge dispensation til andre sorter. Ekspertgrupperne fungerede godt for landbrugsafgrøderne, hvor der var en række sortsforsøg til at understøtte vurderingerne. En sort ville typisk komme på en observationsliste et år forinden, at den blev vurderet ikke egnet, som en varsling til frøfirmaerne om, at de skulle begynde at finde andre og bedre sorter.

Ekspertgrupperne var med til at drive fremgangen indenfor brugen af økologisk udsæd af landbrugsafgrøder, hvor der i dag primært anvendes økologisk udsæd. Men på grønsagsområdet var det langt mere udfordrende. Der var mange arter, mange sorter og næsten ingen sortsforsøg til at understøtte vurderingerne, og frøfirmaerne havde primært base i udlandet. På grønsagsområdet blev ekspertvurderingerne aldrig på samme måde velfungerende.

De gamle ekspertgrupper blev nedlagt, blandt andet fordi tidligere praksis blev underkendt, da begrundelser for dispensation skal være individuelt baseret på den enkelte bedrift. I stedet besluttede Landbrugs- og Fiskeristyrelsen at lave "Kommissorium om vejledende specialistgrupper til vurdering af udbuddet af økologisk planteformeringsmateriale" af 16. november 2021, til at understøtte Landbrugs- og Fiskeristyrelsens arbejde med OrganicXseeds.

Link til kommissorium: <https://lbst.dk/Media/638511847754241560/Kommissorium%20om%20vejledende%20specialistgrupper161121.pdf>

Landbrugs- og Fiskeristyrelsen har siden måttet konstatere, at "Kommissorium om vejledende specialistgrupper til vurdering af udbuddet af økologisk planteformeringsmateriale" af 16. november 2021 var for ambitiøst, med op til 15 specialistgrupper inden for forskellige afgrøder.

Der er tidligere afholdt møder indenfor grupperne rodfrugter, jordbær og majs, men der har været en mangelfuld opfølgning på møderne pga. ressourcemangel. Arbejdet med specialistgrupperne er derfor under genudformning. Der har den 8. oktober 2024 været afholdt specialistgruppemøder for sæson 2025 hvor både grønsagsarter, landbrugsafgrøder og frugt og bær var på dagsordenen.

Møder afholdt i 2024

- 1. marts 2024 blev der i regi af projektet "Økologiske grønsagsfrø skal fremtidssikres" afholdt møde med Landbrugs- og Fiskeristyrelsen om etablering af internationalt netværk og om fremtidig afholdelse af specialistgruppemøder. I den forbindelse har Innovationscenter for Økologisk Landbrug indhentet viden om og præsenteret for Landbrugs- og Fiskeristyrelsen, hvordan man afholder specialistgruppemøder i andre lande. Præsentation fra mødet kan ses her: <https://icoel.dk/media/u31jx2gy/moede-med-lbst-010324.pdf>
- 23. maj 2024 blev der desuden holdt det første møde i et europæisk netværk. Netværksmødet blev etableret i samarbejde mellem projektet "Økologiske grønsagsfrø skal fremtidssikres", EU-projektet LIVESEEDING og FiBLs tyske projekt Roadmaps OekoPVM. På mødet blev der bl.a. lavet en gennemgang af Kategori 1 afgrøder i andre europæiske lande.
- 10. september 2024 afholdt Landbrugs- og Fiskeristyrelsen et møde om fremtidig afholdelse af specialistgruppemøder for tidligere inviterede medlemmer af specialistgrupper.
- 8. oktober 2024 blev der afholdt specialistgruppemøder for sæson 2025.

Praksis vedr. specialistgrupper i andre lande

Der er hentet inspiration i andre landet ift. hvornår, hvor ofte og hvem der deltager i specialistgruppemøder, herunder tre eksempler:

- Nederlandene:
Gruppe sammensat af avlere, firmaer og økologiorganisation for hhv. overdækkede og fri-landsgrønsager – gruppen mødes i oktober
- Tyskland:
Bredt sammensat gruppe, bestående af bl.a. myndigheder, frøfirmaer og avlere, grupperne deles ud i små arbejdsgrupper ved behov – to årlige møder, forår og efterår
- Sverige:
Specialistgruppe med frøvirksomheder, avlerrepræsentanter og brancheforeninger - mødes i oktober, frøfirmaer skal oprette deres varer i OrganicXseeds senest 20. okt. for forårssæsonen og senest 1. juni for efterårssæsonen.

Kategori 1 afgrøder i andre lande

I forbindelse med det europæiske netværksmøde den 23. maj 2024, lavede Kaja Gutzen fra FiBL, udtræk af Kategori 1 afgrøder i OrganicXSeeds på tværs af lande, se figur 1. På udtrækket kan man ikke se hvilke sortsgrupper der er tale om, men det giver alligevel et hurtigt overblik. Man skal dog være opmærksom på, at der sagtens kan være tale om forskellige behov til sorter i de enkelte lande, hvor dyrkningsbetingelserne kan være meget forskellige. Derfor er det ikke entydigt, at der kan indføres Kategori 1 af samme afgrøde i Danmark, blot fordi afgrøden er på Kategori 1 i andre lande. Men det kan pege i retning af bestemte afgrøder, som kan tages op til drøftelse i specialistgrupperne.

Vegetable

BE	CH	DE	DK	FR	LU	NL	NL (cont.)	SE
Beetroot	Crunchy lettuce	Cucumber	Cucumber	Aubergine	Cucumber	Asparagus	Lactuca	Gardencress
Celery	Leek	Endive	Garlic	Brassica	Endive	Aztec sweetherb	Leek	Watercress
Chard	Onion	French bean	Luffa	Carrot	Gardencress	Beetroot	Mint	
Cucumber	Soybean	Gardencress	Marrow-stem kale	Celeriac	Onion	Broad bean	Onion	
Cucurbita	Wintercress	Onion	Mungbean	Chicory	Pumpkin	Caraway	Oregano	
French bean		Sweet pepper	Radish	Cucumber	Sweet pepper	Chard	Portulak	
Kohlrabi			Romaine	Cucurbita		Chili	Pumpkin	
Lactuca			Soybean	Fennel		Chicory	Radish	
Leek			Swede	Lactuca		Chervil	Rhubarb	
Onion				Leek		Coriander	Rocket	
Portulak				Onion		Cucumber	French bean	
Radish				Parsley		Dill	Savory	
Sweet pepper				Soybean		Fennel	Sweet pepper	
				Tomato		French bean	Tomato	
				Zucchini		Gardencress	Turnip	
						Garlic	Zucchini	
						Kohlrabi		

Figur 1 Afgrøder på kategori 1 i forskellige lande.

Dagsorden til specialistgruppemøder

Landbrugs- og Fiskeristyrelsen kan med fordel indkalde til specialistgruppemødet to måneder før afholdelse. Herved er der tid til, at deltagerne kan komme med indspil til specifikke arter, som kræver en gennemgang.

Dagsordenen kan indeholde følgende punkter:

- Muligheder og udfordringer.
Frøfirmaerne kan spille ind med eventuelle udfordringer med frøproduktionen og leverancerne af frø, eller omvendt mulighederne for at opskalere frøproduktionen og berette om udbud til kommende sæson. Avlerrepræsentanterne kan spille ind med eventuelle udfordringer i dyrkningen og komme med ønsker til sortsudbud.
- Ændringer til sortgruppeinddelinger
Inddeling i relevante sortsgupper kan være et vigtigt værktøj til at flytte dele af afgrøder til Kategori 1. Hvis der er for mange overlappende sortsgupper, er det vanskeligere at placere udvalgte sortsgupper i Kategori 1, og administrere grupperne. Landbrugs- og Fiskeristyrelsen kan række ud til afgrødespecialister for at få hjælp til mere stringent inddeling, men skal samtidig være opmærksom på, at afgrødespecialisterne ikke nødvendigvis har indsigt i OrganicXseeds og de bagvedliggende problematikker ift. dispensationsansøgninger. Specialistgrupperne kan derfor være et godt sted at vende dette.
- Kandidater til Kategori 1
En Kategori 1 kandidat kan være en art eller sortsgruppe indenfor en art, hvor der fx ikke er givet dispensation til at anvende ikke-økologisk frø de seneste tre år – udover til forsøg og sortsbevarelse.
For at en art eller sortsgruppe kan overføres til Kategori 1, bør der desuden være et tilstrækkeligt bredt udvalg af sorter til at dække behovet, og helst fra mere end én udbyder. Man kan også lave et langsigtet mål om at overføre en art eller sortsgruppe til Kategori 1, hvor udbuddet og samtidig brugen af økologisk frø gradvist øges, og så kan der være en løbende opfølgning på specialistgruppemøderne.
Eksempler: På specialistgruppemødet den 8. oktober 2024 blev der bl.a. diskuteret gule løgfrø og orange hokkaido græskar som kandidater til Kategori 1.
For hokkaido græskar blev det besluttet at opdele i sortsgupper med orange og øvrige farver, for derved fremadrettet at kunne placere de orange i Kategori 1, da der er et bredt udbud af orange sorter i andre lande.
For løg blev det besluttet, at der indledningsvis skal laves en oprydning i sortsgupper for løg. Det vil være med til at tydeliggøre antallet af dispensationer. Umiddelbart ser der ud til, kun at være givet dispensation til et meget lille areal med gule løgfrø i 2024 ud af de seneste tre år. Men i specialistgruppen var der en bekymring om, at sortsudbuddet er for snævert, og at

udbuddet til kommende sæson ikke er kendt endnu. Avlerne er meget afhængige af at kunne få skimmelresistente sorter og derfor afhængige af at kunne få dispensation, hvis udbuddet af økologisk frø af skimmelresistente sorter er for lille. Der manglede tilstedeværelse af frøfirmaer på det afholdte møde, i forhold til at kunne fortælle om det kommende udbud.

- Ækvivalenslister

Ækvivalenslister kan være en mulighed for at lette administrationen omkring dispensationsansøgninger og skubbe på brugen af flere økologiske frø. Det vil dog afhænge meget af den enkelte art, om det giver mening at lave en ækvivalensliste. Det kan i praksis være vanskeligt at sidestille sorter, da der kan være mange individuelle behov til sorter, som også kan have forskellige egenskaber i forskellige egne af landet, eller på forskellige jordtyper, til forskellige formål mv.

Mødeform

Ressourcerne i Landbrugs- og Fiskeristyrelsen er begrænsede, og for at spare på ressourcerne blev der, efter forslag fra Innovationscenter for Økologisk Landbrug, den 8. oktober 2024 afholdt et heldags onlinemøde med fire delmøder af 1,5 times varighed. Delmøderne var som følger:

- Grønsager på friland
- Landbrugsafgrøder
- Græs, kløver og blandinger
- Frugt og bær

Fysisk møde eller online?

Hvorvidt specialistgruppemøderne skal afholdes som fysiske møder eller onlinemøder indebærer overvejelser om, hvor mange deltagere der vil vælge at møde fysisk op fremfor at logge på et online møde af 1,5 times varighed.

Fysiske møder giver direkte personlig kontakt og åbenhed, online-møder har den fordel, at de er tidsbesparende, og giver stor sandsynlighed for større deltagelse.

Efter evaluering på det afholdte specialistgruppemøde den 8. oktober 2024, blev den foreslåede fremadrettede mødeform onlinemøder, hvor man kan deltage indenfor relevante delmøder.

Ulempen ved at tilrettelægge alle delmøder samme dag, som det blev gjort den 8. oktober 2024, er at det er en lang dag for dem, som deltager i alle delmøderne. Man kan overveje at fordele delmøderne på to halve dage, og afholde møder om frilandsgrønsager og frugt og bær i forlængelse af hinanden den samme halve dag. Der vil sandsynligvis være flere gengangere til disse to delmøder. Landbrugsafgrøder, græs, kløver og blandinger kunne placeres en anden dag.

Mødedeltagere

Det er vigtigt at der på specialistgruppemøderne, som minimum, er deltagelse af repræsentanter fra:

- Avlerne
- Rådgivningen
- Frøfirmaer
- Videns-institutioner (herunder Innovationscenter for Økologisk Landbrug)

Avlerne og konsulerne er afgørende for at kunne bidrage med praktisk viden om hvilke sorter, der er behov for, og hvilke udfordringer der kan være i grønsagsdyrkingen. Frøfirmaerne er vigtige ift. at bidrage med viden om frøudbud til kommende sæson, da det har stor betydning for, hvorvidt en afgrøde kan placeres i Kategori 1. Innovationscenter for Økologisk Landbrug og andre relevante Vidensinstitutioner kan bidrage med anden aktuel viden.

Til specialistgruppemødet om grønsager på friland, som blev afholdt 8. oktober 2024, var der ingen frøfirmaer repræsenteret. Fremadrettet er det vigtigt at gøre en ekstra indsats for at sikre frøfirmaernes deltagelse. Avlerne og rådgivningen var godt repræsenteret på mødet, og der var desuden repræsentanter fra Innovationscenter for Økologisk Landbrug.

Hyppighed

Grundet begrænsede ressourcer hos Landbrugs- og Fiskeristyrelsen vil det være mest optimalt at afholde 1 årligt specialistgruppemøde, evt. med opfølgning i mindre grupper eller hos resourcepersoner/fagspecialister, som kan bidrage med faglig viden om specifikke afgrøder, input til sortsrubrikerinddeling, ækvivalente sorter o.l.

Herved minimeres tidsforbruget i forbindelse med afholdelsen af specialistgruppemøderne.

Optimalt kunne der også afholdes et møde forud for efterårssæsonen, men det er vigtigst, at der afholdes et møde forud for forårssæsonen.

Tidspunkt for afholdelse

Primo oktober er et godt tidspunkt for afholdelse af specialistgruppemøder. På dette tidspunkt er udbuddet af frø til kommende sæson kendt af frøfirmaerne. Udbuddet er dog ikke nødvendigvis oprettet i OrganicXSeeds endnu, blandt andet derfor er det vigtigt, at frøfirmaerne er repræsenteret til specialistgruppemøderne.

Opfølgning på møderne/beslutningsreferat

Det er vigtigt, at der kommer et skriftligt beslutningsreferat fra specialistgruppemøderne, så alle ved hvad der er besluttet. Ved de tidligere afholdte møder er der enten ikke kommet et referat, eller også er det kommet meget sent, hvilket har resulteret i, at der ikke er sket den nødvendige opfølgning på handlingspunkterne. For at sikre fremdrift i processen er det vigtigt, at der indenfor cirka 2 uger kommer et referat med beslutninger truffet på mødet. Dette referat bør sendes til alle tilknyttet specialistgruppen, uanset om de har deltaget eller ej. Derved når beslutningerne ud til dem, som det har betydning for. Bliver der f.eks. truffet beslutning om, at en afgrøde skal flyttes til Kategori 1, er det vigtigt, at denne information bliver kommunikeret ud til både dem, som producerer og som bruger frø, så de kan handle efter dette til kommende sæson, eller næstkommende sæson.

Høring/varsling

Man kan overveje, om der for bestemte beslutninger, skal være en høringsrunde eller varsling i gruppen. For afgrøder eller sortsgrupper, hvor der ikke er givet dispensation de seneste tre år, vil en overførsel til kategori 1 ikke indebære væsentlige ændringer i praksis, og derfor kan man argumentere for, at det ikke er nødvendigt med en varsling eller høringsrunde. Er der derimod tale om en afgrøde, hvor der bliver givet dispensationer, og man ønsker at flytte denne til Kategori 1, vil det være rimeligt og fornuftigt at varsle og fastsætte et årstal for, hvornår afgrøden eller sortsgruppen flyttes til Kategori 1, så både avlere og frøfirmaer har mulighed for at tilpasse sig den ny situation.